2974
11.5.1976
Karahanoğlu Muhtar Kitapları (Bağışı)

ترجمهٔ قصیدهٔ امالی

مؤلفی
علی بن عثمان الفرغانی

مترجمی محمد شکری
مدیر مکتب اعدادیٔ ملکیه

K=72

اشبو قصیدهٔ امالی معارف نظارت جلیله‌سی طرفندن مکتب
اعدادیٔ ملکیهٔ شاهانه‌ده تدریسی انتخاب
بیورلمشدر

معارف نظارت جلیله‌سنك ۱۱ ربیع الآخر
۳۰۵ سنه و ۱۵ کانون اول ۳۰۳ سنه
تاریخلو رخصتیله مطبعهٔ عامره‌ده
طبع اولنمشدر

دار الطباعة العامرة

Atatürk Üniversitesi
Kütüphanesi
Dmb. No: 39132

امالی ترجمه سی

بسم الله الرحمن الرحيم

١ يقول العبد فى بدء الامالى * لتوحيد بنظم كاللآلى

- تحليل -

(يقول) فعل مستقبل اولوب (العبد) فاعليدر حرف تعريف كوفيونه كوره مضاف اليهدن عوضدر (عبده) تقديرنده در - كه مراد نفس ناظمدر . بصريونه كوره معهوده اشارتى تضمننده اضافت مثابه سنده اولمغله تعريفدن مستغنيدر (فى بدء الامالى) يقول كلمه سنه متعلق ظرفدر (بدء) مصدر اولوب (ابتدا) معناسنه در لكن ابتدانك مفهومى كلفتى متضمندر حمل واحتمال كبى (امالى) املانك

جمعى اولوب استعانه سز تحرير وكتابت معناسنه در بعضيلرى اشبو منظومه نك اسمى اولديغنى سويلمشلر ايسه ده غير موجهدر

(لتوحيد) كلمه سنده كى لام عاقبت ايچون اولوب (فى) معناسنه مستعار اولمق دخى ممكندر . بعضيلرينه كوره (يقول) فعلنه متعلقدر

(بنظم) بدء كلمه سنه متعلقدر نظم لغتده اينجويى ايپلكه ديزمك معناسنه در . اصطلاحده معانئ مرتبه ودلالات متناسبه يى حاوى اولان كلماتى عقلك مقتضاسى اوزره جمع وتأليف ايلمكدر .

(كاللآلى) ده كى كاف حرف جردر ياخود مثل معناسنه در (لآلى) اينجو معناسنه اولان (لؤلؤ) نك جمعيدر (كاف) مدخوليله نظم كلمه سنك صفتيدر ، لكن مضاف تقديرينه محتاجدر چونكه مراد نظم كلامى نظم لآلى يه تشبيهدر .

- تقدير نظم مذكور .

اقول فى ابتداء انواع الاملاء لاظهار توحيد رب السماء

بمنظوم مشتمل على مسالك الشاة كنظم اللآلئ فى الضياء والصفاء .

- مفهوم نظم مذكور -

محضا جناب خالق تعالى نك برلكنى اثبات واظهار ايچون اينجو كبى ضيادار ومصفا اولان وشو منظومه دن عبارت اولان انواع املا وتحريرينك ابتداسنده بو عبد عاجز - دير .

- ايضاح -

معلوم اولديغى اوزره دين مبين اسلامك ظهور وانتشارندن اول انسانلر وبالخاصه سكنهٔ جزيرة العرب برطاقم اديان باطله يه سالك ايديلر برقسمى بتپرست وعبدهٔ اصنام ايدى برقسمى دخى مجوسى ووثنيه يعنى خالق تعالى نك - حاشا برى خيرى وديگرى شرى خلق ايتمك اوزره ايكى اولديغى زعم باطلنده بولنانلر ايدى . بعضيسنده صـنع تعالى نك معاذالله برى خالق ظلمت وديگرى خالق نور اولمق اوزره ايكى اولديغى اعتقاد ايدرلر ايدى .

برقسميده جناب حقك العياذ بالله حرارت ، برودت رطوبت ، يبوست ، اولمق اوزره درت اولديغى زعم باطلنده بولنورلر ايدى - كه بونلره طبيعيون ، دينور ، ديگر برقسميده زحل ، مشترى ، مريخ ، زهره ، عطارد ، شمس قمر ، اولمق اوزره حاشا صانع حقيقينك يدى اولديغى زعم ايدرلر ايدى كه بونلره (افلاكيون) دينور .

وقتا كه ضياى اسلاميت اقطار عالمده اشعه پاش اولمغه باشلادى - اديان مذكوره نك سراپا باطل اولدقلرى قرآن مبينك آيات متعدده سيله بيان واثبات بيورلدى .

مثلا دين مجوسينك بطلانى « الله خالق كل شئ » — آيت كريمه سيله وعبدهٔ ظلمت ونور اولانلرك بطلان دينلرى دخى — « وجعل الظلمات والنور — وجعلنا الليل والنهار آيتين » — آيتلريله بيان بيورلدى .

والحاصل صانع حقيقينك برلكى ووحدانيتى « الهكم اله واحد لا اله الا هو الرحيم » — و « فاعلم انه لا اله الا الله » وامثالى نيجه نيجه آيات شريفه ايله بيان بيورلديغى كبى وجوب ووحدانيت الهيه دخى « لوكان فيهما آلهة الا الله لفسدتا » نص شريفيله اثبات اولندى . وحدانيت خداى بى همتاىى اثبات ضمننده امام فخر رازيدن نقل اولنديغى

اوزره متکلمینك سرد ایتدکلری براهین عقلیه یکرمی یه
قریبدر اشهری آیت شریفه‌دن کوره اولوب موجب اشارتی
(برهان تمانع) یعنی صانع عالم ایکی فرض اولنسه افعالده
یا اختلاف ایدرلر یاخود اتفاق ایدلر اختلاف صورتی
فساد عالمی یعنی سموات وارضینك اشبو نظام محسوس
بدیعدن خروجنی یاخود عدم تکوننی یاخود اجتماع
اضدادی مستلزمدر .

مثلا بریسی زیدك حرکتنی ودیکری ینه اول آنده
سکوننی اراده ایلسه الوهیت حسبیله قدرتلری مؤثر
اولدیغندن اجتماع ضدینی مستلزم اولور

وصورت اتفاقده بینلرنده مخالفتك یا صحت وامکانی
اولور یاخود اولماز صورت اولی محالدر زیرا تخالف
مستحیلدر صورت ثانیه عجزی مستلزمدر عجز ایسه امارهٔ
حدوث اولمغله شان الهیده محالدر .

اشته وحدانیت الهیه کبی حقایق محقه ایله مملو اولان
دین اسلامیتك انتشاردن برعصر کچمامش ایدیکه درتیوز
ملیوندن زیاده انسانلر ظلمت شرك وکفردن رهایاب
اولوب نور اسلامیله تنویر افکار ایتدیلر . والحاصل
اسلامیت ؛ جناب حقك خالق مصنوعات اولدیغنی وذات

وصفاتنده بر اولدیغنی قلبیله تصدیق ولسانیله اقرار
ایتمکدر .

٢ الله الخلق مولانا قدیم * وموصوف باوصاف الکمال

— تحلیل —

(الله) قولی مبتدأ در (الخلق) مصدر بمعنی المفعول
مضاف الیهدر واضافت لامیه‌در حرف تعریف استغراق
ایچوندر (اله جمیع المخلوقات) سبکنده‌در (مولانا) عطف
بیاندر یاخود صفتدر مولا الفاظ مشترکه‌دن اولوب ولی
کلمه‌سندن مشتقدر وزنی مفعل اولوب فعلی دکلدر (معتق)
و(معتق) و(وسید) و(مربی) و (قریب) (ومتصرف
فی الامور) و(ناصر) و(محبوب) معنالرنده در (مولا) نك
اوندرت معنایه کلدیکنی جلال الدین دوانی (نصاب)
شرحنده ذکر ایتمشدر متکلم مع الغیر ضمیرینه مضافدر .
(قدیم) خبر (وموصوف) عطفدر (قدیم) قدم قدما
صیغه‌سندن صفتدر وجودی عدم ایله مسبوق اولمیوب وبقاسی
مستمر اولان موجوده دینور (حکما) قدم وحدوثی اوچ نوعه

تقسیم ایدرلر . (قدم ذاتی)(قدم زمانی) (قدم اضافی) کذلك حدوث ذاتی، حدوث زمانی، حدوث اضافی. - قدم ذاتی - برشیئك وجودی غیریدن اولمامقدر زمانی - برشیئك وجودی عدم ایله مسبوق اولمامقدر اضافی - مدت ماضیهٔ وجودی مدت غیریدن اکثر اولمقدر . بونلرك مقابلی حدوث انواعیدر .

یاخود (الله) کلمه‌سی مبتدأی محذوفه خبردر مبتدأ هو ضمیریدر معهودیت و محلیت دلالتیله حق سبحانه و تعالی یه راجعدر مولانا و قدیم لفظلری دخی خبرلردر (وموصوف) قدیم اوزرینه معطوفدر (باوصاف) جار و مجرور (موصوفه) متعلقدر (اوصاف) و صفك جمعی اولوب (الکمال) مضاف الیهیدر بوراده ناظمك صفات کمالدن مرادی صفات ثبوتیهٔ ذاتیه‌درکه - انلرده - حیات، علم، کلام، سمع، بصر، و ارادت و قدرت - در .

« ماتریدیه » عندنده تکوین و « اشعری » عندنده (بقا) صفتی دخی داخلدر زیرا کمال - اول معنادرکه عدم نقصان اوله ذاتنده و افعال و صفتنده جاریدر تمام ایله فرقی بودرکه تمامك مفهومنده تزاید محتملدر لکن کمال کاملدر .

- مفهوم نظم مذکور -

جملهٔ مخلوقك خالق معبودی قدیمدر و جودی کندینك غیریدن دکلدر و کافهٔ صفات کمالله موصوفدر .
ایمدی حضرت حق سبحانه و تعالی ذکر اولنان صفات کمال ایله متصف اولماسه اوصاف ناقصه ایله متصف اولمق لازم کلور لازم و ملزوم باطل اولمغله جناب رب العالمین حی، علیم، قادر، متکلم، سمیع، بصیر، مرید، مکوندر .

٣ هو الحی المدبر کل امر * هو الحق المقدر ذو الجلال

- تحلیل -

(هو) ضمیری (الله) ه راجع اولوب مبتدأدر (الحی) خبریدر مسندك تعریفی حصری مفید اولمغله (زید الامیر) قبیلندن اولور زیرا حق تعالینك حیاتی بذاته و مخلوقك حیاتی عدم منزلته تنزیل اولنمشدر یاخود (الحی الکامل) سبکنده‌در و مقام بسط کلام اولمغله مسندالیه تکرار اولندی و استیناف معنوی‌یی متضمن اولمغله جملهٔ اولی ایله بو جمله میانده شبه انقطاع اولمقدن ناشی فصل اولندی (المدبر)

خبر بعد خبردر (كل امر) مفعوليدر كذلك (هو) مبتدأ
(الحق) خبريدر مقام قرينه سيله (مقدر) ك مفعولى محذوفدر
(كل امر) تقديرنده در (ذو الجلال) خبر بعد خبردر

— مفهوم نظم مذكور —

جناب حق حيات صفتيله متصفدر حيات ذاتندن اصلا
زائل اولماز .
هر امور واحكامى ديلديكى وجه اوزره تدبير وقضاء
وعلم ازليسى مقتضاسى اوزره اصلاح ايدر .
هر امورو افعالى قدر مخصوص اوزره تقدير ومقتضاى
حكمتى اوزره ترتيب ايدر وجوهر ، وعرض ، وجسم
كبى واجب السلب اولان صفات سلبيه ايله ده متصف
جليل وعظيمدر . جملهٔ ماسوى سبحات جلالتنده مستهلكدر .

٤ مريد الخير والشر القبيح * ولكن ليس يرضى بالمحال

— تحليل —

(مريد) لفظى ارادهدن اسم فاعلدر (اراده) طلب

معناسنه اولان (رود) دن مأخوذدر ماضيسى اولان
(ارود) كلمه سنده واوك حركه سى رايه نقل اولندقدنصكره
واو الفه منقلب اولوب مضارعنده يايه منقلب اولدى
مصدرنده الف ساكنه يه مجاورت سببيله ساقط اولمغله
آخرينه ها تعويض اولندى
(الخير) كلمه سى (مريد) ك مضاف اليهدرو (مريد)
مبتداى محذوفك خبرى اولمغله (هو مريد الخير) تقديرنده در
(القبيح) شرك صفت كاشفه سيدر (لكن) استدراكدر .
كلام متقدمدن كلان توهمى يعنى جناب حق شر قبيحى
اراده بيورر كلامندن رضا توهمى متولد اولمغله انى
(لكن) برطرف ايتمشدر . (ليس) كلمه سى نفى حاله دلالت
ايدر بونك غيرى يه دلالتى قرينه ايله اولور (ليس خلق الله
مثله) كبى وفعل غير متصرفدر (يرضى) فعل مستقبل
اولوب فاعلى ضميردر جمله سى محلا منصوب ليس فعلنك
خبريدر (بالمحال) كلمه سى جار ومجرور يرضى فعلنك
مفعول غير صريحيدر .

— مفهوم نظم مذكور —

صفات ذاتيهٔ الهيه دن بريسيده اراده در حق سبحانه

وتعالى حضرتلرى خير وشرى اراده بيوررلر لكن شره رضاى شريفلرى تعلق بيورمز .

٥ صفات الله ليست عين ذات * ولا غيراً سواه ذا انفصال

– تحليل –

(صفات) صفتك جمعى اولوب مبتدأدر ولفظهٔ جلاله يه مضاف در (ليست) فعل نفيدر اسمنى رفع وخبرينى نصب ايدر اسمى مستترهى ضميرى اولوب خبرى (عين) كلمه سيدر ذات مضاف اليهيدر (ولاغيرا) عين اوزرينه معطوفدر (سواه) بدل اولوب تأكيدى افاده ايدر ضمير غيره راجع اولوب تأديباً تذكير اولندى (ذا انفصال) صفتدر بوراده غيردن مراد غيريت اصطلاحيه در لغويه دكل نه كيم ذا انفصال بوكا دلالت ايدر غيريت اصطلاحيه اول برشيدر كه ذاتدن آيرلمسى ممكن اوله صفات الهيه ذاتك عينى اولماسى چونكه صفت موصوفك عينى دكلدر صفات الهيه ذات شريفلرينك غيرى اولماسى چونكه جناب حقك صفات الهيه لرى ذات شريفلرندن نه ازلده

ونه ابدده اصلا آيرلمازلر حالبوكه مخلوقاتك صفاتى بويله دكلدر .

– مفهوم نظم مذكور –

ذات الهى ذكر اولنديغى اوزره صفات كمال ايله موصوف واول صفاتلر ذات شريفلريله قائمدرلر لكن ذات شريفنك عينى و ذاتندن منفصل اولور غيرى دكلدر

٦ صفات الذات والافعال طراً * قديمات مصونات الزوال

– تحليل –

(صفات) كلمه سى مبتدأ اولوب (ذات) ه مضافدر (افعال) ذات اوزرينه معطوفدر (طراً) جميعاً معناسنه اولوب قديمات لفظنده مستكن اولان ضميردن حال مؤكده اولمق اوزره منصوبدر (مصونات) مصونك جمعى اولوب محفوظ معناسنه اوله رق خبر بعد خبردر (الزوال) مضاف اليهيدر . صفات الهيه ايكى نوع اولوب برنجى نوعى صفات ذاتيه دركه احداث

معناسنی مشتمل اولمیه حیوة ، علم ، قدرة ، ارادة ، کلام ، سمع ، بصر ، کبی - که بونلر بالاجماع قدیمدرلر . صفات فعلیه ، احداث معناسنی مشتمل اوله انشا ، ابداع ، اماته احیا ، ترزیق ، انما ، تصـویر کبی بونلر دخی عند الماتریدیه قدیم اولوب جناب حقك ذات مقدسلریله قائمدرلر

- مفهوم نظم مذکور -

حق سبحانه وتعالی حضرتلرینك جمیع صفات ذاتیه وفعلیه‌سی قدیمدر زوال وفناشائبه‌سندن مصوندر

٧ نسمی الله شیئاً لا کالاشیاء * وذاتاً عن جهات الست خال

- تحلیل -

(نسمی) کلمه‌سی فعل مضارع متکلم مع الغیردر لفظهٔ جلال مفعول اولی و (شیئاً) مفعول ثانیسیدر (لا) نافیه اولوب (کالاشیاء) کلمه‌سی دخی (شیئاً) کلمه‌سنك صفتیدر (وذاتاً) شیئاً اوزرینه معطوفدر (عن جهات الست) مؤخر (خال)

کلمه‌سنه متعلقدر (خال) خلودن اسم فاعل اولوب محذوفك خبریدر (هو خال) تقدیرنده درجمله‌سی ذاتا کلمه‌سنك صفتیدر

- ایضاح -

معلوم اوله‌رق شی کلمه‌سی عرفده موجوده خاصدر کرك موجود فی الخارج اولسون کرك موجود فی الذهن اولسون وجودی واجب اولان ایله ممکن وممتنع اولانه دخی شاملدر نته‌کیم امام سیبویه کتابنده شیئك تعریفنده (الشیء یقع علی کل ما اخبر عنه) عنوانیله بیان ایلمشدر بو تفسیر اوزرینه جناب حقه شی اطلاقی صحیح اولور «وقل ای شیء اکبر شهادة قل الله شهید بینی وبینکم» آیهٔ کریمه‌سی منطوق منیفی اوزرینه شرع شریفده دخی وارد اولمشدر

(ذات) لفظی صـاحب معناسنه اولان ذو کلمه‌سنك مؤنثندن منقولدر بونك ایچون تاء تأنیث ولام محذوفدن تعویضیله تعبیر ائمدیلر بلکه اسمای مستقله مجراسنه اجرا ایلیوب ذات قدیم وذات محدث دیدیلر ذات لفظیله بعض محلده حقیقت وبذاته قائم ومفهومیده مستقل مراد اولنور - که صفت مقابلیدر بعض محلده نفس وشی اراده اولنور

بو صورتده تذکیر وتأنیثی مساویدر جهات ست فوق تحت، امام، خلف، یمین، یسار در، حق سبحانه و تعالی بو جهتلردن منزهدر زیرا جهت تحیز اقتضا ایدر جناب حق ایسه مکاندن مبرادر وعالم ازلیده جهت ومکان اولمدیغی ثابتدر

قالدیکه کعبهٔ معظمه قبلهٔ صلات اولدیغی کبی سماده قبلهٔ دعا اولمغله دعا اولنه جغی وقت اللرینی سمایه طوغری قالدرمق جناب حقه ایهام جهت دیمك دکلدر بلکه روی سمایه توجیه لاجل التعظیمدر

– مفهوم بیت مذکور –

حضرت باری عز شانه یه شرع شریفده شی لفظی اطلاق ایدرز لکن حقیقت وصفتده اشیای سائره یه مقیس ومماثل دکلدر وذات ایله تعبیر ایدرز لکن جهات ستدن مبرا ومنزهدر

٧ ولیس الاسم غیراً للمسمی ٭ لدی اهل البصیرة خیر آل

– تحلیل –

(لیس) اسم مرفوع وخبر منصوب اقتضا ایتمکله (الاسم)

لفظی اسمی و (غیرا) خبریدر (للمسمی) جار ومجرور (غیرا) لفظنه متعلقدر زیرا مغایراً تأویلنده در (لدی) ظرف مکان اولوب عند معناسنده در . (اهل) کلمه سی (بصیرة) کلمه سنه مضاف اولدیغندن اضافتله مجروردر بصرت قلبده بر نوردرکه آنکله اشیا ادراك اولنور نته کیم بصر کوزده بر نور اولوب انکله محسوسات رؤیت اولندیغی کبی [١] (آل) کلمه سنك اصلی اهل در استعمالنده ایکی کونه تخصیص واردر اولا بلاد وصنایعه مضاف اولماز (آل مصر) (وآل التجارة) و (آل الاسلام) دینمز ثانیا امر دنیا ودینده ویاخود یالکز امر دنیاده خطر وشرف اصحابنه مضاف اولور (آل النبی علیه السلام) و (آل فرعون) کبی

– مفهوم بیت مذکور –

اهل سنت والجماعت عندنده اسم یعنی بر ذاتك

---

[١] بوراده اهل بصیرتدن مراد اهل سنت والجماعتدر

تعیینی ایچون حذاسنه وضع اولنان آد مسمانك یعنی اوذاتك غیری اولمیوب بلکه عینیدر

٩ وما ان جوهر ربی وجسم * ولا کل وبعض ذو اشتمال

- تحلیل -

(ما) کلمه‌سی لیس معناسنه اولوب نافیه‌در (ان) زائده مؤکده در ماکلمه سنك عملنی ابطال ایلدی (جوهر) مقدم خبردر (ربی) مؤخر مبتدادر رب کلمه‌سی اصلنده تربیه معناسنه در برشیئی تدریجله کماله تبلیغدن عبارتدر بعده علی طریق المبالغة حق سبحانه وتعالی یه وصف اولدی (صوم وعدل) کبی بعضیلر ربه یربه صیغه سندن صفتدر دیدیلر واللهك غیری یه آنجق مقیداً اطلاق اولنور و (جسم) کلمه‌سی معطوفدر (لا) کلمه‌سی زائده‌در (ذواشتمال) کل کلمه سنك صفتیدر

- ایضاح -

جوهر ، برجزؤ متحیزدرکه تجزی وانقسام ایتمز جسم ، ایکی وداها زیاده جزؤلردن مرکب برمتحیزدر - که انقسامی قبول ایدر

کل ، ایکی ویا داها زیاده اجزاء محصوره دن ترکب ایدن شیئه دینور بعض ، دخی کلك ترکب ایتدیکی جزؤك اسمیدر

- مفهوم بیت مذکور -

حضرت حق سبحانه وتعالی جوهر وجسم وکل وبعض دکلدر زیرا هربری حاجات عدیده‌یی مستلزمدر

١٠ وفی الاذهان حق کون جزؤ * بلا وصف التجزی یا ابن خال

– تحليل –

(اذهان) ذهنڭ جمعيدر مؤخر حق لفظنه متعلقدر
(حق) ثابت معناسنه مقدم خبردر (كون جزؤ)
مؤخر مبتدادر (بلاوصف) ظرف مستقر اولوب
جزؤدن حالدر . (ياابن خال) ده يا حرف ندا
اولوب خال بر كمسنه‌نڭ اناسنڭ ارقرنداشنه دينوركه –
تركجه ده (طايى) ديرلر (ياابن خال) نظمى اكمال ايچون
ايراد اولنمشدر

– ايضاح –

معلوم اوله‌كه – « متكلمين » اهل سنتله « فلاسفه »
آراسنده منازع فيه برمسئله واردركه بونڭ اوزرينه
مسائل عقائددن برقاچ مسئله ابتناء ايدر او مسئله دخى
جوهر فرد دينلان وديكر برجزئه انضمام ايتمدكجه
كورلميان ونقطه ايله تعبير اولنان وانقسامى قبول
ايتميان برجزؤڭ عقلا وجودى وعدم وجودى مسئله
سيدر – متكلمين اهل سنت بويله برجزء واردر ديرلر

وفلاسفه ايسه يوقدر ديرلرده بونڭ اوزرينه عالمڭ
قديم اولمسى وحشر اجسادڭ اولمامسى كبى مغاير عقائد
اهل ايمان اولان برطاقم اباطيلى ابتنا ايدرلر مبحوث عنه
جزؤڭ وجودينى اعتقاد ايتمك ضروريات عقايددن
اولميوب بلكه جمله‌ٔ فوائددر

– مفهوم بيت مذكور –

اى طايى زاده‌م معلومڭ اولسونكه جوهر فرد
دينلان جزؤ لايتجزانڭ وجودى عقول واذهانده
ثابت ومتحققدر

١١ وما القرآن مخلوقا تعالى * كلام الرب عن جنس المقال

– تحليل –

(ما) ليس معناسنه اولوب (القرآن) اسمى (مخلوقا)

خبریدر (تعالی) تفاعلدن ماضیدر تعظم وتقدس
معناسنه (کلام الرب) فاعلیدر جمله‌سی علت مقامنده‌در
یاخود معترضه‌در آخر کلامده‌ده وقوعنه قائل اولان
مذهبه کوره (مقال) کلام معناسنه‌در (قرآن)
اوچ معناده مستعملدر برنجیسی قرآندن قرائت معناسی
مراد اولنور ایکنجیسی مصحف شریف معناسی مراد
اولنور اوچنجیسی مقروومتلو معناسی مراداولنوربوراده
اوچنجی معنامراددر

- مفهوم بیت مذکور -

قرآن کریم جناب حق جل وعلا حضرتلرینك
کلام شریفلری اولوب حادث ومخلوق دکلدر وجناب
حقك ذات اقدسلریله قائم صفت شریفلریدر

۱۲ ورب العرش فوق العرش لکن * بلاوصف التمکن واتصال

- تحلیل -

(رب) مبتدأ (فوق العرش) خبریدر اضافتی
تشریفی متضمندر (رب البیت) و(رب جبریل) کبی زیراعرش
اعظم مخلوقاتدندر (عرش اعظم) لسان حکماده
(فلك تاسع) دیدکلریدرو (فلك اعظم) و(محددالجهات)
دخی دیرلر - که مجموع موجوداتی محیطدر

- مفهوم بیت مذکور -

عرش اعلانك خالقی اولان جناب حق جل وعلا
حضرتلری عرشدن عالیدر : لکن عرشده مستقر
وعرشه متصل دکلدر

۱۳ وما التشبیه للرحمن وجها * فصن عن ذاك اصناف الاهالی

- تحلیل -

(ما) لیس معناسنه‌در (التشبیه) اسم مرفوعیدر
(وجها) مانك خبریدر

(فصن كلمه سندهكى (فا) جزائيه در (صن) صوندن
امردر جملهسى شرط محذوفك جزا سيدر
(اذا لم يكن للتشبيه وجه فصن عن التشبيه)
تقديرنده در (عن) حرف جرى (صن) كلمهسنه متعلقدر
(ذاك) اسم اشارت اولوب مشار اليه تشبيه در
(كاف) خطاب ايچوندر (اصناف الاهالى) مفعولدر .
(اصناف) صنفك جمعى اولوب صنف مقيد نوع
معناسنده در (اهالى) اهلك جمعى در اراضى
ارضك جمعى اولديغى كبى حرف تعريف مضاف اليهدن
عوضدر (اهالى الاسلام) تقديرنده در بوراده
(اهل) دن مراد اهل سنت والجماعت در تقدير
عباره (ليس التشبيه له طريقا مستحسنا فاحفظ عن ذلك
الاعتقاد الفاسد اهل العلم الذى لا يروج الامر
الكاسد وكن بوصف التنزيه بين التعطيل والتشبيه)

- مفهوم بيت مذكور -

معلوم اولهكه حق سبحانه وتعالى حضرتلرى ذاتاً

وصفةً مخلوقنه مشابه دكلدر وجناب حق بكزتمكه
محل دخى يوقدر بناء عليه عندلرنده امر كاسد ترويج اولنميان
اهل علم وعرفانى - تشبيه ايتمك اعتقاد فاسددن صيانت
ومحافظه ايت

١٣ ولا يمضى على الديان وقت * واحوال وازمان بحال

- تحليل -

(لا) نافيه اولوب (يمضى) فعل مستقبلدر (على الديان)
جار ومجرور يمضىيه متعلقدر (ديان) ديندن مبالغه
صيغه سيدر دين جزا معناسنه اولمغله ديان (مجازى)
معناسنه در حق تعالينك اسميدر يوم قيامت - يوم مجازات
اولمغله يوم الدين ايله تسميه اولندى و (وقت) كلمهسى
يمضى فعلنك فاعليدر و (احوال) و (ازمان)
معطوفلردر وقتدن مراد وقت معين ياخود جزء وقت
مراددر روزماندن ازمنهٔ مختلفه ياخود زمان طويل مراددر

یاخود زماندن مدت مقصوده و وقتدن مراد برامر ایچون مفروض اولان مدتدر بعضیلر دیدیلر که وقتك اکثر استعمالی ماضی یه خاصدر (بحال) بعضی به متعلقدر. (بحال من احوال الانسان) یاخود (بحال بعضی به الحدوث ولا بحال القدم) سبکندهدر

- مفهوم نظم مذکور -

حق تعالی اوزرینه وقت واحوال وازمان کذران ایتمز. مکاندن منزه اولدیغی کبی زماندن وتحولات وتبدلاتدن وترقیات وتنزلاتدن منزه ومبرادر چونکه زمان مکان حال وشان بونلر جناب حق تعالی حضرتلرینك مخلوقلری اولدیغندن بوکبی شیلر مخلوقین اوزرینه عارض وطاری اولوب خالق اوزرینه سبق ایتمز چونکه ایتمش اولسه بونلر امارات حدوثدن اولدیغندن حاشا جناب حقك حوادث وتغیراتی قبول ایتمسی لازم کلور ایدی حالبوکه حق سبحانه وتعالی حضرتلرینك قدیم اولدیغی

ثابت ومتحققدر

١٤ ومستغن الهی عن نساء * واولاد اناث اورجال

- تحلیل -

(مستغن) کلمهسی استغنادن اسم فاعل اولوب مقدم خبردر و (الهی) لفظی مؤخر مبتدادر مقام، بیان استغنا اولمغله تقدیم اولندی (عن نساء) عن اتخاذ النساء تقدیرندهدر جار مع المجرور مستغن کلمهسنه متعلقدر (واولاد) معطوف اولوب (اناث) اندن بدلدر مراد علی قصد التکمیل تفصیلدر یاخود (نصاری) طائفهسی و (یهود) شرذمهسی حضرت (عیسی) و (عزیر) علیهما السلامی حاشا ابن الله وبعضیلر ملائکهٔ کرامی بنات الله دیمکله مبالغةً نفی ایتمشدر یوخسه ولد لفظی لغةً وشرعا اولاد ذکور واناثه شاملدر بعضیلر (بدل بعض) اعتبار ایتدیلر. لکن (اورجال) کلمهسنده (او) حرفی (ولا تطع منهما

آثماًاو كفوراً) آيت كريمه‌سنده اولديغى كبى واو معناسنه اولمغله بدل (كل اولمق) اظهردر

― مفهوم نظم مذكور ―

حضرت خالق بيهمتا جل شانه و تعالى حضرتلرى زوجه اتخاذندن اولاد توليدندن منزه و مبرادر . يهود مردود در حاشا حضرت عزير عليه السلامه و نصارى طائفه سى حضرت عيسى عليه السلام الهك اوغليدر و (بنو مليح) طائفه‌سى ملائكهٔ كرام الهك قزلريدردير لر حالبوكه بو اقوالك جمله‌سى دلائل عقليه و نقليه ايله باطلدر دليل نقلى ايله بطلانى حق جل و علا حضرتلرينك (وقالت اليهود عزير ابن الله وقالت النصارى المسيح ابن الله ذلك قولهم بافواههم *ويجعلون لله البنات سبحانه ولهم مايشتهون) قول شريفلريله ثابتدر . دلائل عقليه ايله بطلانى اكر جناب حقك اوغلى اولسه انك جزئى اولمق اقتضا ايدر تجزئه ايسه محالدر . و نساء اتخاذ ايتسه شهوت

اقتضا ايدر شهوت ايسه امارات حدوثندر و شهوت اثر قواى حيوانيت اولمغله مخلوقله اتحادى مستلزمدر و جناب حقك اولادى اولسه البته حادث اولور چونكه جزئى اولمق مناسبتيله محل حوادث اولور بونلرك جمله‌سى دخى مغاير الوهيتدر

۱۵ كذا عن كل ذى عون و نصر * تفرد ذو الجلال و ذو المعالى

― تحليل ―

(كذا) كلمه‌سنده (كاف) تشبيه ايچوندر مؤخر و محذوف (مستغن) كلمه‌سنه متعلقدر (ذا) اسم اشارتدر مشار اليه بيت اولده اولان استغنادر (الهى كاستغنائه عن النساء مستغن عن كل ذى عون) تقديرنده در (عن كل) كلمه‌سى كذلك مستغن كلمه‌سنه متعلقدر (ذى عون) مضاف اليهيدر (عون) و (نصر) ياردم معنالرينه‌در بوراده موردلرى مغاير اولمغله حشويت شائبه‌سى يوقدر (عن كل ذى عون

فی الالوهیة وعن کل ذی نصر فی دفع الاعداء والمعارضین)
سبکندەدر (تفرد) فعل ماضی اولوب توحد واستقلال
معناسنەدر فاعلی (ذوالجلال)در (معالی) معلانك جمعی
اولوب علو وشرف معناسنەدر . (تفرد) صیغەسی
بوراده (بدون صنع) صیرورت معناسنه مبنیدر (تحجر
الطین) کبی تکون وتولد دخی بو قبیلدندر یاخود اصل
تکلفده باقی اولوب لکن شان الهیده تکلف محال اولمغله
غایتی اولان کمال اراده اولنور . وجلال صفات سلبیەیه
ومعالی صفات ثبوتیەیه اشارتدر مفهوم تفردده شو ایکی
صفت مندرج اولمغله التیام لطیفی متضمندر وتفرد
جملەسی تعلیلی مشتملدر جلال ومعالی صفتلریله
متصف ومنفرد اولان ذات خالق البته معین وناصردن
مستغنی اولور دیمکدر

- ایضاح -

معلوم اوله - که ناظم نحریرك بو بیتی یهود ونصاری

و(مجوس) و(ثنویه) و(صابئه) و(طبیعیه) و(وثنیه) طائفه
لرینك عقاید باطلەلرینی رد ایچون ایراد اولنمشدر .
چونکه یهود ونصاری هرنقدر ظاهرده اهل کتاب
ایسەلرده « وقالوا کونوا هودا اونصاری تهتدوا
قل بل ملة ابراهیم حنیفا وما کان من المشرکین » آیت
کریمەسی مرجبنجه مآل مذهبلری شرکدر ومجوس
طائفەسی ایسه ایکی اصل اعتقاد ایدوب برینه
(یزدان) دیکرینه (اهرمن) اطلاق ایدوب
(یزدان) قدیم و (اهرمن) حادثدر دیرلر (ثنویه)
طائفەسی ایسه نور وظلمتك اصل ازلی وقدیم وخالق
اولدیغنی اعتقاد ایدرلر (وثنیه) طائفەسی دخی
عبدهٔ اوثان اولوب کیمی آتشه وکیمی صورته وساز
اختیار ایتدکلری اشیایه طپارلر (صابئه) طائفەسی
الوهیتی یلدزلره اسناد ایدرلر طبیعیه فرقەسی
الوهیتی طبایع وامزجەیه عزو ایدرلر بونلرك
کافەسنك بطلانی ایسه ادلهٔ عقلیه ونقلیه ایله ثابتدر اشته
ناظم نحریر شو بیتیله فرق مرقومەنك بطلان عقیدەلرینه

اشارت بیورمشلردر

- مفهوم نظم مذکور -

خالق تعالی حضرتلری ذات وصفاتنده واحد وملك وقدرتنده وجلال وعظمتنده متفرددر انفاذ اوامر واحکامنده معین وناصره محتاج دکلدر بلکه جمله مخلوقات جمیع ازمنه وامکنه‌ده کندوسنه مفتقر ومحتاجدر حضرت حق سبحانه وتعالی قادر وغنی وقیومدر

۱۸ یمیت الخلق قهراً ثم یحیی * فیجزیهم علی وفق الخصال

- تحلیل -

(یمیت) کلمه سی اماته‌دن فعل مضارع اولوب فاعلی تحتنده مستتر ضمیردر مخلوق معناسنه اولان (خلق) مفعولیدر حرف تعریف استغراق جنس ایچوندر (قهرا) تمییزیت اوزره منصوبدر یاخود مفعول

مطلقدر قعدت جلوسا قبیلندندر یاخود یقهر قهراً تقدیریله یاخود حالدر قاهراً تأویلیله تراخی معناسنه اولان (ثم) حرفی عاطفه‌در

(یحیی) احیادن فعل مضارعدر (علی وفق) یجزی‌یه متعلقدر (خصال) خصلتك جمعیدر

- مفهوم بیت مذکور -

خالق تعالی حضرتلری جمیع مخلوقاتی علی سبیل القهر والغلبه افنا واعدام ایدوب بعده جمله‌سنی احیا وعرصهٔ قیامتده اعمالرینه موافق صورتده مجازات ایدر عملری خیر ایسه خیر وشر ایسه شر ایله جزا بیورر

۱۸ لاهل الخیر جنات ونعمی * وللکفار ادراك النکال

- تحلیل -

(لاهل) جار ومجرور مقدم خبردر (جنت) مؤخر مبتدادر

(نعمى) ضم نيمو قصر ايله نعمت معناسنه در بشرى بشارت
معناسنه رجعى رجوع معناسنه اولدبغى كبى (نعمى)
جنات اوزرنه معطوفدر و (للكفار) كلمه سنده كى
واو عاطفه اولوب كذلك للكفار مقدم خبرو (ادراك النكال)
مؤخر مبتدادر (ادراك) فتحتيله (درك) ك جمعى ياخود
سكون ايله جهنمك چقورلرندن رچقورك ياخود طبقات
ناردن برطبقه نك اسميدر همزه ايله ادراك لغتنى بعض
شراح كرچه تخطئه ايدرلر ايسه ده موجه دكلدر
زيرا ادراك لفظنك جمعنده دركات ايله مشهور در ادراك
استعمالى نادردر (نكال) عذاب وعقوبت معناسنه
اولوب اضافتى لاميه در

– مفهوم بيت مذكور – بو بيت بيت اولك مصراع ثانيسنى
تفصيلدر يعنى حق سبحانه وتعالى حضرتلرى مؤمن مطيعدن
عبارت اولان اهل خيراتى جنت ونعمتلر ايله اثابه
وتنعيم بيوردر وكافرلرى دركات وعذاب جحيمله
تعذيب وتنقيم بيوردر

١٩ ولا يفنى الجحيم ولا الجنان * ولا اهلوهما اهل انتقال

– تحليل –

لا نافيه اولوب يفنى دردنجى بابدن فعل مضارعدر
(الجحيم) فاعليدر (ولا الجنان) معطوفدر (جنان)
جيمك كسريله جنتك جمعيدر (ولا اهلوهما)
تركيبنده كى (لا) ليس معناسنه در (اهلون) جمع اهل
اولوب هما يه اضافتى سببيله نونى ساقط اولدى
لا حرفنك اسميدر (اهل انتقال) خبر منصوبيدر
(انتقال) مضاف اليهدر وصل ايله قرائت اولنمسى
لازمدر

– مفهوم بيت مذكور –

جنت وجهنم ايله اهالى وسكانلرى فنا پذير اولمازلر
وبشقه يره دخى انتقال ايتمزلر مؤبدا ومخلداً باقى
ودائمدرلر يعنى فضل وعدل الهيله اهل سعادت جنته
واهل شقاوت جهنمه داخل اولدقدنصكره كرك

جنت وكرك جهنم وايكيسنك ده اهل وساكنلرى
فانى ومضمحل وآخر محله منتقل اولمازلر

٢٠ يراه المؤمنون بغير كيف * وادراك وضرب من مثال

- تحليل -

(يراه) ده كى ضمير جناب خالق تعالى حضرتلرينه
راجعدر (يرى) فعل مضارعدر كورر ديمكدر (المؤمنون)
يرى نك فاعليدر (بغير كيف) جار ومجرور مفعولدن
حالدر (وادراك) و (ضرب) معطوفلردر ادراك
كوريلان شيئ احاطه و (ضرب) نوع معناسنه در
(كيف) لفظى كيفيت ديمكدر

- مفهوم بيت مذكور -

حضرت حق جل وعلا جنتده اهل ايمان اولان

مؤمنين قوللرينه عرض لطف ديدار ايدوب انلر دخى
كيفيت وكنه حقيقت الوهيتلريى ادراك ايتمكسزين وصور
مخلوقاتدن برصورته مشابهتسز اوله رق جمال باكمال
شريفلريله شرفياب اوله جقلردر

معلوم اوله كه رؤية الله مسئله سى مسائل اعتقاديه نك
اعاظم مسائلندن بريسيدر رؤية الهى اقرار ايدنلر
اوسعادته مظهر وانكار ايدنلر رؤية الهدن محروميتله
مكدر اوله جقلردر

٢١ فينسون النعيم اذا رأوه * فيا خسران اهل الاعتزال

- تحليل -

(فينسون) ده كى فاء تعقيب ايچوندر (ينسون)
نسياندن جمع غائب مستقبلدر بوراده نسيان ترك
معناسنه در ضمير فاعل مؤمنونه راجعدر (النعيم) مفعوليدر
جمله سى (يراه المؤمنون) جمله سى اوزرينه معطوفدر

(عقيب رؤية الله فى الجنة ينسون النعيم) ـ يكنده
در (فياخسران) كلمه‌سنده فا جزائيه‌در ياحرف ندادر
(خسران) منصوب منادادر (اهل) كلمه‌سنه مضافدر
(اذا كان الامر كذلك فياخسارة المعتزلة على انفسهم
احضرى فهذا وقتك) موقعنده‌در ياخود منادى محذوف
اولوب و (خسران) فعل محذوفله منصوبدر (ياقوم
احضروا خسارة المعتزلة) قومسنده‌در رفع خسران جائز
دكلدر بونوع ندالر محضامقام استعظام واستعجابده اولمغله
سامعينه تنبيه ايچون ايراد اولنور (نعيم) و(نعمى) و(نعمت)
برمعنايه‌در (خسران) خسارت معناسنه‌در

- مفهوم بيت مذكور -

اهل ايمان اولان مؤمنين موحدين دار السرور
اولان جنتده لقاى شرف التقاى جناب ربانيله مسرور
واستفاضهٔ نورحبور ايلدكده جنتك جملهٔ نعم ومطايبنى
خاطرلرندن فراموش ايدرلر زيرا جنتك جملهٔ لطائف

ونعمتى ديدار الهى‌يه نسبتى نيراعظمه مقابل ذره واعداد
وفيرهٔ غيرمتناهيه‌يه محاذى مره مثابه سنده‌در خسران
وحرمان رؤية الهى انكار ايدن اهل اعتزاله‌در

٢٢ وماان فعل اصلح ذوافترا ض * على الهادى المقدس ذوالتعالى

- تحليل -

(ما) ليس معناسنه اولوب (ان) كسر همزه ايله
زائده در بعضيلر مخففه اولوب ضميرشان محذوفدر ديديلر
ايسه ده ضميرشان منصوبك ان مفتوحهٔ مخففه‌نك غيريده
حذفى ضعيفدر (فعل) مبتدا (اصلح) صفتيدر (ذوافتراض)
خبريدر بعض نسخه‌ده نصبله ذا افتراض واقع اولوب
شارحى ماكلمه‌سنه خبرمنصوب ترتيب ايلمش لكن سديد
اولمديغى بديهيدر زيرا كتب نحويه ده تصريح اولنديغى
اوزره (ان) كلمه‌سى ماقبلنده اولان مانك عملنى ابطال
ايدر زيرا ماكلمه‌سى ليس كلمه‌سنه مشابهتدن ناشى عامل

اولمغله عملده ضعیفدر کندی ایله معمولی میانی منفصل
اولنجه عملدن ساقط اولور و (ان) کلمه‌سی بو کونه محللرده
کوفیونه کوره نافیهٔ مؤکده‌در زائده دکلدر دیمکده صحیح
اولماز مکرکه بینلری مفصول اوله (ذوافتراض) صاحب
وجوب معناسنه‌درکه واجب تأویلنده‌در
(علی الهادی) (ذوافتراض) کلمه‌سنه متعلقدر (هادی)
اسماء صفاتیه‌دندر (اتقدس) تقدیسدن اسم مفعولدر
شان الوهیته شایان اولمیان نقایصدن منزه معناسنه صفت
سلبیه‌در (ذوالتعالی) ذوالرفعة والعظمة معناسنه‌در

– مفهوم بیت مذکور –

قوللری حقنده اصلح وانفع اولان افعالی اراده وخلق
بیورمق جناب خالق تعالی وتقدس اوزرینه واجب
دکلدر چونکه الوهیت عبودیته مخصص اولان وجوبه
منافی اولدیغندن بشقه وجوب احکامدن اولمغله
حاکمه محتاجدر بوایسه ایکی وجهله الوهیته منافیدر

اکرحق تعالی حضرتلرینه عبادی حقنده اصلحی ایشلمك
واجب اولسه ایدی جمیع مخلوقاتنی دارالسلام ایمانه
هدایت ایدر ایدی ایمان وکفر ایله عبادك اختلافنده
ایسه اظهار عدل وایثار فضل حکمتی مندرجدر کذلك
وجوب اصلح جناب باریتك عباداوزره هدایت ورزق
وصحت کبی فضائل ایله منتك ابطالنی مستوجبدر زیرا
کندی اوزرینه واجب اولان حقی ادا ایدن کمسنه‌نك مؤدی
علیه اوزره امتنانی قالماز بوایسه باطلدر

٢٣ وفرض لازم تصدیق رسل * واملاك کرام بالنوال

– تحلیل –

بوراده ضرورت وزن ایچون (رسل) سکون ایله‌در
(فرض لازم) مقدم خبردر (تصدیق رسل) مؤخر
مبتدادر لزومله تأکیدی فرض عین اولدیغنی اشعار ایچوندر
(رسل) رسولك جمعیدر اکثفا قبیلندندر (املاك)

کلمه‌سی رسل اوزرینه معطوفدر جمع ملكدر (کرام)
کریمك جمعیدر مکرم معناسنه‌در املاك لفظنك صفتیدر
وصف مزبوردن بعضیلر ملائکه زمره‌سندن کاتب اعمال
اولان ملکلردر دیدی نته‌کیم قرآن کریمده (کراما کاتبین)
وارد اولمشدر (بالنوال) جار و مجرور کرامه متعلقدر
(نوال) عطا و نصیب معناسنه‌در معنی (انهم مکرمون
بانواع العطایا واصناف الجزاء) دیمکدر

بعض نسخه‌ده تای فوقیه ایله (بالتوالی) واقع اولمغله
بالتتابع یاخود بالتواتر معناسنه اولور بو صورتده محذوف
جاء یاخود فرض کلمه‌سنه متعلق اولور یاخود (جائین
بالتتابع) تقدیریله حال اولور بعضیلر بو نسخه‌ده بای تصدیقه
تعلقله مع معناسنه حمل ایتمشلردر

- مفهوم بیت مذکور -

عاقل بالغ و مکلف اولان کمسنه وحدانیت الهیه‌یه
ایمان ایتمك فرض اولدیغی کبی رسل و انبیاء عظام و ملائکهٔ

کرامه‌ده ایمان و اعتقاد ایتمك فرضدر

٢٤ وختم الرسل بالصدر المعلی * نبی هاشمی ذی جمال

- تحلیل -

(ختم الرسل) مبتدادر (بالصدر) خبریدر (المعلی)
تشدید لام ایله صفتیدر (نبی) صدردن بدل و مجروردر
عطف بیان دکلدر زیرا فی نفسه ایضاح یوقدر
لکن عطف بیان متبوعندن اوضح اولمق شرط دکلدر
بلکه انضمامدن ایضاح مستفاد اولمق شرطدر
یاخود فعل محذوفه مفعولدر اعنی تقدیریله (ذا جمال)
نسخه‌سی اکا معادلدر خبر اولدیغنه کوره
(بالصدر) ظرف اولور (ونبی) کلمه‌سی مقدمجه بیان
اولندیغی اوزره رفعت معناسنه نبوتدن مأخوذ اولور
ایسه فعیل بمعنی مفعول و غیر مهموز اولور و خبر معناسنه
نبأ کلمه‌سندن مأخوذ اولور ایسه بمعنی فاعل اولور

ومهموز اولور (هاشمى) صفت اولوب يانسبيه‌در فخر
رسالت عليه افضل التحايا افنديمزك جدى (هاشم) بن
(عبدمناف) منسوب اولمشدر مشار اليه افنديمزك
پدرلرى (عبدالله) وانك پدرى (عبدالمطلب) وانك
پدرى (هاشمدر) اسمى (عمرو العلا) در علو مرتبه‌سنه بناء
علا ايله توصيف ايلديلر غايت كريم الذات وعلو
الجناب مضيف ومنعم ايدى حمل ابناى سبيل وتأمين
خائف واطعام واسقا واكساء وصلهٔ رحم وسائر مآثر
جميله ايله متصف ايدى (ذى جمال) صفت بعد صفتدر

— مفهوم بيت مذكور —

صدر معلى يعنى اولين خلقت اولان پيغمبر عاليشان محمد عليه
الصلوة والسلام افنديمز خاتم الانبياء والمرسلين اولمغله
نبوت ورسالت ذات سعادتلريله پذيراى ختام بولمشدر

٢٥ امام الانبياء بلا اختلاف * وتاج الاصفياء بلا اختلال

— تحليل —

(امام الانبياء) اضافتله محرر اولوب بيت سابقده
اولان نبى كلمه‌سنك صفتيدر ياخود مبتداى محذوفه خبردر
(امام) مقتدى معناسنه‌در (وتاج الاصفياء) انك اوزرينه
معطوفدر (تاج) معلومدر بوراده بالاستعاره رئيس ديمكدر
(اصفيا) صفى‌نك جمعيدر (صفى) اول كسنه‌در كه صفات
ذميمه‌دن مبرا وكدورات نفسانيه‌دن مقدس اوله مراد ملائكهٔ
كرام واولياى ذوى الاحترامدر

— مفهوم بيت مذكور —

حضرت شاه سرير اصطفا عليه اصفى التحايا پيشواى
جماعت انبيا ومقتداى زمرهٔ اصفيادر وبوبابده جملهٔ
اهل اسلام متفقدر

٢٦ وباق شرعه فى كل وقت * الى يوم القيمة وارتحال

- تحلیل -

(باق) اسم فاعل اولوب اصلی باقی ایدی بوراده
مقدم خبردر (شرع) لغتده اظهار وبیان وطریق معنالرینه
در بعده وضع الهیله موضوع وانبیادن برنبی ایله ثابت
طریقده استعمال اولندی بوراده شرع کلمه سی مؤخر مبتدادر
و(ارتحال) کلمه سی القیمة اوزرینه معطوف اولمغله (الی
یوم ارتحال الناس من الدنیا) تقدیرنده در

- مفهوم بیت مذکور -

حضرت رسول اللهك شریعت سمحا وملت بیضاسی نسخ
وتبدیلدن مبرا وقیامته قدر باقیدر

٢٧ وحق امر معراج وصدق * ففیه نص اخبار عوالی

- تحلیل -

(وحق) مقدم خبردر ثابت معناسنه در (امر معراج)
مؤخر مبتدادر (امر معراج الرسول) تقدیرنده در
(وصدق) حق اوزره معطوفدر (صادق) معناسنه در
(ففیه) کلمه سنده فاء سببیه در ضمیری معراجه راجعدر (نص)
لفظی تصریح معناسنه در (اخبار) خبرك جمعیدر (عوالی)
عالیه نك جمعیدر یاخود (عالی) نك جمعیدر زیرا صفت
اولان فاعل ذوی العقولك غیری اولور ایسه فواعل اوزره
قیاس اوله رق جمعلنور زیرا جمع مذکر غیر عاقل مؤنث
مجراسنه جاری اولور (نجم طالع) وطوالع (وجبل
شامخ) وشوامخ کبی

- مفهوم بیت مذکور -

حضرت رسول اللهك خصیصهٔ معراجی ثابت ومتحقق
وواقعه مطابقدر زیرا ثبوتی بابنده متواتر ومشهور
اخبار عالیه منصوص اولمشدر

٢٧ وان الانبياء لفى امان * عن العصيان عمدا و انعزال

- تحليل -

(واو) عاطفه اولوب (ان) حروف مشبهه بالفعلدندر (الانبياء) اسم منصوبيدر (لفى امان) كلمه سنده كى لام مؤكده در (فى امان) جار ومجرور ظرف مستقر خبريدر (امان) امن معناسنه در (عن العصيان)(امان) كلمه سنه متعلقدر (عمدا) حال اولوب تميز اولمق دخى ممكندر (انعزال) عصيان اوزره معطوفدر (فى انعزالهم عن منصب النبوة) تقديرنده در

- مفهوم بيت مذكور -

كافهٔ انبياء عظام قصدا صدور ايدن كفر و معاصيدن معصوم و مصون و منصب عالئ نبوتدن معزول و مهجور اولمقدن مأموندرلر

٢٨ وما كانت نبياً قط انثى * ولا عبد و شخص ذو افتعال

- تحليل -

(ما) نافيه اولوب (كانت) افعال ناقصه دندر (نبيا) خبر مقدم منصوبى و (انثى) اسم مؤخر مرفوعيدر و (قط) ظروف زمانيه دن على سبيل الاستغراق زمان ماضى يى نفى ايدر (ولا عبد) (و شخص) معطوفلردر و (لا كان عبد نبيا) تقديرنده در (ذو افتعال) شخص كلمه سنك صفتيدر (افتعال) فعل قبيح معناسنه در سحر، وشعبده، وتصوير، وكذب كبى * مفهوم بيت مذكور *

انبياء عظام حضراتى نسوان طائفه سندن وكوله جنسندن قطعا كلمز و جميع پيغمبران ساحر ومشعوذ اولماز پيغمبر نسادن اولماز زيرا نسانك تسترى وخانه لرنده تمكن واستقرارلرى واجبدر نبوت ايسه دعوتله اشتهار ومعجزه اظهار

و رياست كبى احوالده محتاجدر نسوانيت بونلره منافى اولمغله
بالضروره انبيا رجالدن اولمق لازمدر كذلك انبيا كوله
جنسندن كلمز زيرا رقيت كفردن ناشى اولمغله اتصاف جائز
دكل و كوله لك كماله منافيدر

٢٩ وذو القرنين لم يعرف نبيا * كذا لقمان فاحذر عن جدال

- تحليل -

(ذو القرنين) مبتدا (لم يعرف) جمله سى خبردر
(نبيا) حالدر ياخود (لم يعرف كونه نبيا) تقديرنده در
(كذا) خبر مقدم (لقمان) مبتدا و غير منصرفدر (فاحذر
كلمه سنده (فا) جزائيه در (احذر) حذردن فعل امردر
(جدال) مجادله معناسنه (اذا كانت نبوتهما مشكوكاً
فاحذر) تقديرنده در

- مفهوم بيت مذكور -

ذو القرنين و لقمان حضرتلرينك نبوتلرى ثابت اولمامقله
نبوتلرى خصوصنده مجادله و منازعه دن كف لسان ايدوب
علم الهى يه احاله ايتمك اسلمدر

٣٠ وعيسى سوف يأتى ثم يتوى * لدجال شقى ذى خبال

- تحليل -

(عيسى) اعراب تقديريله مرفوع مبتدادر (سوف)
اداة استقبالدر (يأتى) فعل مضارع اولوب فاعلى (عيسى)
يه راجعدر (ثم) تراخى يه دال حرف عطفدر (يتوى)
اتوادن فعل مضارعدر (اهلاك) معناسنه (لدجال)
كلمه سنده كى لام زائده در ياخود بعد معناسنه ياخود
(يأتى) يه متعلق اولمغله رتبةً مقدم اولور (يتوى)
كلمه سنك مفعولى محذوف اولور ياخود يتوى
كلمه سى يهتم معناسنى تضمين ايله (ثم يهتم لا هلال
دجال) تقديرنده اولور (شقى) و (ذى خبال) دجال

کلمه‌سنك صفتیدر (شق) معلوم (خبال) فساد ونقصان وهلاك معنالرینه‌در

- مفهوم بیت مذکور -

علامت قیامت اولمق اوزره محمد مهدی خروج ایدوب بعده دجال ظهور وقرق کون شرق وغرب عالمده نشر شرارهٔ فساد ایلدکدنصکره حضرت عیسی علیه السلام آسماندن آیت سیف کبی نازل اولوب اول شقیٔ فنایی اهلاك ایلیه‌جکدر

٣١ کرامات الولی بدار دنیا * لها کون فهم اهل النوال

- تحلیل -

(کرامات الولی) قولی مبتدادر (لها) ظرف مستقر مقدم خبردر (کون) مؤخر مبتدادر (بدار دنیا)

کون لفظنه متعلقدر (کون) ثبوت ووقوع معناسنه‌در (باء) ظرفیت ایچوندر (دنیا) کلمه‌سی مقصوردر افعل تفضیلدر (فهم) ضمیری ولی‌یه راجعدر زیرا اضافت جمع دلالتیله حرف تعریف جنسه محمولدر (فاء) سببیه‌در (نوال) عطا معناسنه‌در

- مفهوم بیت مذکور -

بودار دنیاده اولیاء الله کرام حضراتنك یدلرنده ظهور ایدن خارق عاده کرامات حق وثابتدر زیرا مشار الیهم حضراتی مظهر الطاف مخصوصهٔ ربانیه‌در

٣٢ ولم یفضل ولی قط دهراً * نبیاً او رسولاً فی انتحال

- تحلیل -

(ولم يفضل) ضادك ضميله جحد مطلق اولوب (ولى)
فاعليدر عمومى مفيددر (قط) ظرف زماندر (دهرا) كلمه سيده دخى
ظرف زماندر قط كلمه سندن بدلدر (نبيا) مفعولدر
(او) كلمه سى واو معناسنه در (فى انتحال) لم يفضل
كلمه سنه متعلقدر

- ايضاح -

معلوم اوله كه اولياء كرام انبياء عظامه تبعيتله درجهٔ
ولايته نائل اولورلر البته متبوعك رتبه سى بالاتر
اولور . وانبياء عظام حضراتى مأمون العاقبه يعنى
سوء خاتمه دن مصوندرلر . لكن اولياء كرامه سوء
خاتمه دن خوف واستعاذه واجبدر . وانبياء عظام
حضراتى وحى ومشاهدهٔ ملائكه ايله مختصلردر
انبياء عظام اصول واولياء كرام فروعدر ونبوت خلافت
ظاهره وباطنه اولوب ولايت ايسه يالكز خلافت باطنه در

- مفهوم نظم مذكور -

اولياء كرام، رسل وانبياء عظام درجه سنه هيچ بر زمان
واصل دكلدرلر

٣٣ وللصديق رجحان جلى * على الاصحاب من غير احتمال

- تحليل -

(للصديق) جار ومجرور مقدم خبردر (صديق)
لفظى صدقدن مبالغه در برنجى خليفه اولان حضرت
ابو بكرك لقب عاليلريدر سبب تسميه سى دخى مشار
اليه حضرتلرى جمله دن اقدم امر معراجى تصديق بيورمغله
(صديق) لقبيله ملقب اولديلر زمان جاهليتده اسملرى
عبد الكعبه) ايدى اسلامده (عبدالله) اولدى
(ابوبكر) كنيهٔ شريفلريدر پدرينك اسمى (عثمان)
وكنيه سى ابو قحافه) درو (رجحان) مؤخر مبتدادر

(جلى) ظاهر معناسنه صفتدر (على الاصحاب) رجحان كلمه سنه متعلقدر (من غير احتمال) صفت ياخود حال موقعنده در

- ايضاح -

خفى اولميه كه اهل سنت ايله قدماى معتزله اتفاق ايلديلر كه انبيادن صكره افضل انام ابو بكر صديق رضى الله عنه حضرتلريدر اما شيعه طائفه سى ومتأخرين معتزله افضل اولان امام على كرم الله وجهه حضرتلريدر ديديلر

فقط حضرت صديقك رجحان وافضليتى آيات كريمه واحاديث منيفه وآثار بهيه ايله ثابت اولمغله اويله جه اعتقاد ايلمك بالجمله امته لازمدر

٣٩ وللفاروق رجحان وفضل * على عثمان ذى النورين عالى

- تحليل -

(فاروق) كلمه سى فرقدن مأخوذ اولوب صيغهٔ مبالغه در حضرت عمر رضى الله عنه شرف اسلام ايله مشرف اولدقده اسلاميله كفرك بيننى ياخود حق ايله باطلك بيننى تفريق ايتمكله (فاروق) لقبيله ملقب اولمشلردر بوراده (للفاروق) مقدم خبرو (رجحان) مؤخر مبتدادر (فضل) (رجحان) اوزرينه معطوفدر (عثمان) اسمى غير منصرف اولوب (ذى النورين) دخى صفت و(عالى) صفت بعد صفتدر زيرا تنوين مضاف اليهدن عوضدر (عالى القدر) تقديرنده در (ذى النورين) ايكى نور صاحبى ديمكدر حضرت عثمان رضى الله عنه جناب فخر رسالت افنديمزك كريمه لرى (رقيه)و(ام كلثوم) رضى الله عنهما حضرتلرينى تزوج ايلدكلرندن مشار اليه (ذى النورين) ايله ملقب اولديلر

- مفهوم نظم مذكور -

فاروق اعظم عمر بن الخطاب رضى الله حضرتلرى

دخی حضرت عثماندن ارجح وافضلدر دیمکدر

٤٠ وذو النورین حقا کان خیراً * من الکرار فی صف القتال

- تحلیل -

(وذو النورین) مبتدا اولوب (حقا) قسم دریاخود مفعول مطلقدر (احقه حقا) تقدیرنده در (کان) فعل ناقص اسمی ضمیر مستتر (خیرا) خبر منصوبیدر (من الکرار) دخی خیرا لفظنه متعلقدر

- مفهوم نظم مذکور -

حضرت عثمان رضی الله عنه دخی حضرت کرار یعنی حضرت علی کرم الله وجهه دن افضلدر

٤١ وللکرار فضل بعد هذا * علی الاغیار طراً لا تبال

- تحلیل -

(کرار) حمله وصولت معناسندن مبالغه اولوب حضرت علی غایت شجیع وجنکاور اولدیغندن کرار لقبیله ملقب اولدی بوراده (کرار) مقدم خبر اولوب فضل مؤخر مبتدادر (بعد) ظرف زماندر (هذا) کلمه سنده (ها) حرف تنبیه اولوب (ذا) عثمانه اشارتدر (علی الاغیار) فضل کلمه سنه متعلقدر (طراً) جمیعا معناسنه حالدر (لا تبال) مبالاتدن نهی حاضر اولوب علامت جزمی آخرنده یانك سقوطیدر (لا تبال عن اقوال الاغیار) تقدیرنده در

- مفهوم نظم مذکور -

امام علی کرم الله وجهه حضرتلری دخی سائر صحابهٔ کرامدن افضلدر

٤٢ وللصديقة الرجحان فاعلم * على الزهراء في بعض الخلال

- تحليل -

(صديقه) حضرت عائشه رضى الله عنها والده مزك لقب شريفلريدر جار ومجرور مقدم خبردر (الرجحان) مؤخر مبتدادر (زهراء) حضرت (فاطمه رضى الله عنها)نك لقب شريفلريدر (خلال) خصال معناسنه در

- مفهوم بيت مذكور -

ام المؤمنين زوجهٔ سيد المرسلين اولان حضرت عائشه رضى الله عنها حضرتلرى بنت رسول الله عليه السلام اولان حضرت فاطمه رضى الله عنها افنديمزه بعض خصائلده ارجحدر

٤٣ ولم يلعن يزيدا بعد موت * سوى المكثار في الاغراء غال

- تحليل -

(لم) حرف جازمدر (يلعن) فعل مضارعدر (لعن لعنت) طرد معناسنه در رحمت حقدن طرد وتبعيد اولنمش ديمكدر (يزيداً) مفعوليدر ضرورت وزن ايچون منصرف قلنوب اتزان ايچون منون اولدى (بعد موت) بعد موته تقديرنده در (سوى المكثار) فاعليدر (مكثار) مفعال وزننده كثرتدن مبالغه در قوال معناسنه (فى الاغراء) مؤخر (غال) كلمه سنه متعلقدر (اغرا) حث وتحريض معناسنه در (غال) غلودن مأخوذدر حدى تجاوز ايديجى معناسنه (مكثار) دن بدلدر

- مفهوم بيت مذكور -

اسلافدن بر كمسنه يزيد بن معاويه حقنده لعنت ايلمدى انجق حدى تجاوز ايدن روافض وخوارج كبى بعض اشخاص لعنت ايلديلر

٤٤ وايمان المقلد ذواعتبار * بانواع الدلائل كالنصال

- تحليل -

(ايمان) مبتدا در (المقلد) تقليددن اسم فاعل اوله‌رق مضاف اليهيدر (ذواعتبار) خبريدر (بانواع) جار و مجرور ذو اعتبار كلمه‌سنه متعلقدر زيرا (صاحب اعتبار) تأويلنده در (دلائل) مضاف اليهيدر (دلائل) دليلك جمعى در (كالنصال) حالدر (مشبهة بالنصال) تأويلده‌در (نصال) جمع نصلدر اوق تمرنه دينور

- مفهوم بيت مذكور -

مقلد اولان مؤمنك ايمانى معتبر و اعتبارى ادلهٔ قاطعهٔ نافذه ايله مدلل و مبرهندر

٤٥ وماعذر لذى عقل بجهل * بخلاق الاسافل والاعالى

- تحليل -

مانافيه در ليس معناسنه (عذر) اسم مرفوعيدر (لذى عقل) جار و مجرور خبر منصوبيدر (بجهل) نفيه متعلقدر (با) سببيه در ياخود حالدر (ملابسا بجهل) تقديرنده‌در (بخلاق) كلمه‌سنده (باء) (بجهل) لفظنه متعلقدر (اسافل) اسفلك جمعى در (اعالى) اعلانك جمعى در يوكسك ديمكدر

- مفهوم بيت مذكور -

عاقل و بالغ اولان كسنه جهلى سببيله معرفت الهيه‌دن محروم اولسه حضور رب العالمينده عذرى قرين قبول اولماز

٤٦ وما ايمان شخص حال بأس * بمقبول لفقد الامتثال

- تحليل -

(ما) نافیه‌در لیس معناسنه (ایمان شخص) اسم مرفوعیدر (بمقبول) کلمه‌سی خبر منصوبیدر (حال بأس) ظرفیت اوزره منصوبدر (زمان بأس) سبکنده در (بأس) شدت ومضرت وعذاب معنالرینه‌در

- مفهوم بیت مذکور -

معاینهٔ عذاب وقتنده حادث اولان ایمان که (ایمان بأس وایمان یأس) دینور مقبول دکلدر یعنی حال مأیوسیتده ایمان ایده‌نك کسنه‌نك ایمانی عندالله مقبول اولماز زیرا مقدما امر الهی یه امتثال ایدوب ایمان ایتمدی

٤٧ وما افعال الخیر فی الحساب * من الایمان مفروض الوصال

- تحلیل -

(ما لیس) معناسنه نافیه‌در (افعال) اسم مرفوعیدر

افعال اضافتی موصوفك صفتنه اضافتی قبیلندندر مسجد الجامع کبی بعضیلر بیانیه‌در دیدی (فی الحساب) محلا منصوب مانك خبریدر (من الایمان) حساب کلمه‌سنه متعلقدر (مفروض الوصال) ایماندن حالدر تذکیری مذکور اعتباریله‌در

- مفهوم بیت مذکور -

اداسی مفروض اولان صوم وصلوة کبی اعمال حسنه ایماندن محسوب دکلدر یعنی اداسی مفروض ایسه‌ده زیرا ایماندن عاری اولان اعمال صالحه معدوم مثابه‌سنده‌در

٤٨ ولا یقضی بکفر وارتداد * بعهر اوبقتل واختزال

- تحلیل -

(لا) نافیه در (یقضی) قضادن مضارع مجهولدر

(بكفر) فاعل مقامنه قائمدر (با) الصاقيه در (لايقضى احد بكفر) سبكنده‌در و (ارتداد) معطوفدر (بعهر) لايقضى فعلنه متعلقدر (با) سببيه‌در (عهر) عين مهمله نك ضمى وهانك سكونيله زنا معناسنه در (اختزال) انقطاع معناسنه اولمغله مراد قطع اعضا وغصب اموال كبى ظلم وجنايتدر

– مفهوم بيت مذكور –

بركسنه كه زنا وقتل نفوس وغصب اموال كبى شرعا حرام اولان افعال منهيه‌يى ارتكاب ايتمكله اول كمسنه‌نك كفر وارتدادينه حكم جائز دكلدر

٤٩ ومن ينو ارتدادا بعد دهر * يصر عن دين حق ذا انسلال

– تحليل –

(من) كلمه‌سى شرطيه‌در (ينوى) نيتدن فعل مضارع

اولوب لم جزم ايلمكله آخرندن يا ساقط اولدى فاعلى (من) كلمه‌سنه راجعدر (ارتدادا) مفعوليدر (بعد دهر) ظرفدر (يصر) كلمه‌سى صار يصيردن فعل ناقصدر اسمى ضمير مستتر من كلمه‌سنه راجعدر (ذا انسلال) خبريدر جمله‌سى جزائيه‌در علامتى (يصير) نك آخرندن حركه‌نك سقوطيدر

اجتماع ساكنين محذورى ايچون يا دخى ساقط اولمشدر (عن دين حق) مؤخر انسلال كلمه‌سنه متعلقدر (صاحب انسلال) سبكنده‌در (انسلال) خفية چيقمق معناسنه دركه تركجه صيرلق ايله تعبير اولنور

– مفهوم بيت مذكور –

بركيمسه معاذ الله موقتاً دينندن چيقوب ارتداد قصد ونيت ايتسه فى الحال دينندن چيقوب كافر اولور

٥٠ ولفظ الكفر من غير اعتقاد * بطوع رد دين باغتفال

- تحليل -

(ولفظ الكفر) مبتدادر (من غير اعتقاد) جار و مجرور حال
موقعنده در (بطوع) كلمه سنده با مع معناسنه در
(زردين) مبتدانك خبريدر (باغتفال) كلمه سنده با سببيه در
(اغتفال) غفلتدن افتعالدر

- مفهوم بيت مذكور -

بركسنه جهالتى سببيله كفر اولديغنى بلمه‌رك طوع
واختياريله بركلمهٔ كفر تفوه ايلسه اول كسنه دائرهٔ
اسلامدن چيقوب ظلمت اباد كفره داخل اولور
معاذالله تعالى

٥١ ولا يحكم بكفر حال سكر * بما يهذى ويلغو بارتجال

- تحليل -

(لا) ناهيه در (يحكم) مستقبل مجهول و مجزومدر
(بكفر) نائب فاعلدر (حال سكر) ظرفيت اوزره
منصوبدر (بما يهذى) كلمه سنده با سببيه در (ما) مصدريه در
(يهذى) هذياندن مستقبل معلومدر (هذيان) ساقط
الاعتبار اولان كلام ياخود كلام فاحشدر (يلغو)
لغودن فعل مضارع اولوب عبث كلامه ديرلر
(يهذى) و (ويلغو) كلمه‌لرينك فاعللرى سكرانه راجعدر
زيرا معناً مذكور اولان مبتدأ مذكور معرضنده در
(بارتجال) كلمه سنده با يهذى فعلنه متعلقدر
(ارتجال) بالبداهه تكلم معناسنه در

- مفهوم بيت مذكور -

ركيمسه سكر حالنده يعنى شرخوش اولديغى حالده
كفرى موجب برسوز سويلسه اول كمسنه‌نك كفريله
حكم اولنماز

٥٢ وما المعدوم مرئيا و شيئا * لفقه لاح فی یمن الهلال

– تحليل –

(ما) ليس معناسنه در (المعدوم) اسم مرفوعيدر (مرئيا) رؤيتدن اسم مفعولدر خبر منصوبيدر (وشيئا) معطوفدر (لفقه) ده لام تعليليه در (فقه) فهم و علم معناسنه در (لاح) ظهر معناسنه در جمله سی صفتدر (یمن الهلال) صفتك موصوفه اضافتی قبيلندندر (اخلاق ثياب) كبی (فی الهلال الميمون المبارك) تأويلنده در هلال اول شهردن اوج كيجه لكه قدر اطلاق اولنور

– مفهوم بيت مذكور –

معدومه حال عدمنده رؤيت تعليق ايتمزوا كا شی لفظی دخی اطلاق اولنماز

بو دعوايه بكا هلالدن ظاهر اولان علم دليلدر زيرا

قبل الطلوع معدوم اولمغله غير مرئی اولوب طلوع ايلدكجه تدريجی مرئی اولور

٥٣ ودنيانا حديث والهيولی * عديم الكون فاسمع باجتذال

– تحليل –

(دنيانا) مبتدا اولوب متكلم مع الغير ضميرينه مضافدر اضافتی تحقيره مبنيدر (حديث) خبريدر فعيل بمعنی فاعل اولمغله تذكير و تأنيثی مساويدر (الهيولی) مبتدا اولوب (عديم الكون) خبريدر (باجتذال) حال موقعنده در (اجتذال) فرح و سرور معناسنه در

– مفهوم نظم مذكور –

دنيا – كه اشبو عالم كون و فساددر جميع اجزاسيله

حادثدر یعنی صکره‌دن وجوده کلمشدر (فلاسفه
نك هیولی دیدکلری — که اصل عالم اوله‌جقدر اصلی
یوقدر عدیم وغیر موجوددر سن فرح قلبله بو کلامی
آویزهٔ کوش هوش ایله

٥٤ وان السحت رزق مثل حل * وان یکره مقالی کل قال

(ان) حروف مشبهه بالفعلدندر (السحت) اسم
منصوبی (رزق) خبر مرفوعیدر (سحت) ضم سینله
حرام معناسنه‌در (حل) کسر حاء ایله حلال معناسنه‌در
(وان یکره) کلمه‌سنده ان وصلیه‌در واوی عاطفه‌در
(ان لم یکره المحب وان یکره فکذا) تقدیرنده‌در
(قال) کلمه‌سی قلادن اسم فاعلدر بغض معناسنه‌در
(مقال) ایله (قال) بیننده جناس ناقص واردر

— مفهوم نظم مذکور —

حرام دخی حلال کبی رزقدر سوق الهیله انسانه

واصلدر هرنه قدر اهل سنته مبغض اولان (معتزله) بنم
بو قولمی کریه کورورلر ایسه ده

— ایضاح —

معلوم اوله — که رزق اول شیدر که جناب حق
انی ذی روحه سوق ونصیب ایلیه کرك حلال اولسون
کرك حرام اولسون بو اهل سنت والجماعت اعتقادیدر
معتزله عندنده رزق مملوکدر انی مالکی اکل ایدر
اهل سنت عندنده حرام دخی رزقده داخلدر معتزله‌یه
کوره رزق حلاله مخصوص اولوب حرام رزقده
داخل دکلدر شو اختلافك مبناسی رزق اهل سنت
عندنده تغذی ایدن کمسنه ایچون جناب حق طرفندن سوق
وتقدیر بویریلان غدادر کرك حلال اولسون کرك حرام
اولسون اما بوندن حرام اولان رزقك مجرد مقدر اولمسیله
مباح وحلال اولمسی واکل ایده‌نك عقابدن معاف اولمسی
لازم کلز زیرا جناب حق حرام اولان رزقی اکل

اتمکدن نهی بیورمشلر حرامی اکل ایدن کمسنه سوء
اختیاری وامر الهی یه مخالفتی سببیله عقابه مستحق
اولور نته کیم جناب حق خیر وشری خلق بیوردقلری
حالده فاعل شر اولان معاتب اولدیغی کبی

٥٥ وللدعوات تأثیر بلیغ * وقد ینفیه اصحاب الضلال

- تحلیل -

(للدعوات) جار ومجرور ظرف مستقر خبر
مقدمدر دعوات فتح عینله (دعوة) نك جمعی اولوب
دعا معناسنه در (تأثیر) مؤخر مبتدادر (بلیغ)
صفتیدر (وقد ینفیه) کلمه سنده واو حالیه در (قد)
تحقیق ایچوندر (ینفیه) نفی دن فعل مضارعدر ضمیر تأثیره
راجعدر (اصحاب الضلال) فاعلدر

- مفهوم نظم مذکور -

اصحاب زهد وصلاح ایله کافهٔ مؤمنینك احیاء
واموا تلری حقنده دعالری مؤثر وآثار ومنافعلری
متواصل اولور لکن (معتزله) طائفه سی بونی انکار
ایدرلر . احیاء حقنده دعانك تأثیری - « واذا سألك
عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوة الداع اذا دعان » -
. « ادعونی استجب لکم » - آیات کریمه لریله و « ان
الدعاء ینفع مما نزل ومما لم ینزل » حدیث شریفیله ثابت
اولدیغی کبی اموات حقنده دخی جناب فخر رسالت
افندیمز « اهدوا امواتکم » بیوردقلرنده اصحاب کرام
(ما الهدیة) تعبیریله استعلاملرنده مشار الیه افندیمز
« الدعاء لهم » بیورمشلردر

٥٦ وفی الاجداث عن توحید ربی * سیبلی کل شخص بالسؤال

- تحلیل -

(فی الاجداث) مؤخر (سیبلی) کلمه سنه متعلقدر

عن توحید ربی) سؤاله متعلقدر (اجداث) (جدث) ك
جمعی اولوب فتحتیله قبر معناسنه‌در (سیبلی) کلمه‌سنده
سین ادات استقبالدر (یبلی) بلا لفظندن مأخوذ فعل
مستقبل مجهولدر (بلاء) امتحان معناسنه‌در (کل شخص)
نائب فاعلیدر

— مفهوم نظم مذکور —

معلوم اوله — که سؤال قبر مسئله‌سی اصول دینیه
دن اولغله وقوعنه اعتقاد ایتمك جمله مسلمانلره فرضدر
ایشته بونی ناظم شو بیتیله بیان بیورمشلردر — که مآلی
کافهٔ انسانلر فوت اولدقدنصکره قبره دفن اولندقلرنده
بهمه‌حال وحدانیت الهیه‌دن سؤال اولنه‌جقلردر

٥٧ وللكفار والفساق بعضاً ۰ عذاب القبر من سوء الفعال

— تحلیل —

(للكفار) جار ومجرور مقدم خبر (عذاب القبر)
مؤخر مبتدادر (والفساق) کفار اوزرینه معطوفدر
(بعضاً) کلمه‌سی فساقدن حالدر غین معجمه ایله اولان
نسخه‌یه کوره مبغوضین تأویلیله ینه حالدر یاخود
مفعول له اولور (من سوء) کلمه‌سنده (من) لام جاره
معناسنه‌در مقدر اولان ثابت کلمه‌سنه متعلقدر وبعض
نسخه‌ده بعضاً یرینه بغضاً واقع اولمشدر (فعال)
کسر فاء ایله شرده وفتحله خیرده استعمال اولنور

— مفهوم نظم مذکور —

نفخهٔ اولایه قدر جمیع کفار عذاب برزخه کرفتار
اولوب توبه‌سز وفات ایدن بعض عصاة مؤمنین
حقنده دخی درکار اولور

٥٨ حساب الناس بعد البعث حق ۰ فكونوا بالتحرز عن وبال

— تحلیل —

(حساب الناس) مبتدأ) (حق) خبريدر (بعد) ظرفيت اوزره منصوبدر (فكونو) ده كی فا جزائیه در (اذا كان الحساب حقاً كونوا) سبكنده در (كونوا) كوندن فعل امردر اسم مرفوعی ضمیربدر (بالتحرز) خبر منصوب مقامنده در زیرا ملابسا بالتحرز تقدیرنده در (تحرز) صاقنمق معناسنده در (وبال) واولك قنجیله كناه دیمكدر ظلم وقتل كبی

– مفهوم نظم مذكور –

نفخهٔ ثانیه ایله جمله موتی دیریلوب عرصهٔ محشرده هركس اقوال وافعالندن حساب اولنمق حقدر وبونی اعتقاد ایلمك هر مسلمانه واجبدر . خلاف شریعت غرا افعال واعمالدن احتراز ایلمكز لازمدر

٥٩ ويعطى الكتب بعضاً نحو يمنى * وبعضاً نحو ظهر والشمال

– تحليل –

(يعطى) اعطادن فعل مضارع مجهول اولوب (الكتب) مفعول اولی اولەرق فاعل مقامنه قائم اولمشدر (بعضاً) مفعول ثانیدر تنوین مضاف الیهدن عوضدر (بعض الناس) تقدیرنده در كرچه اولی اولان (بعضا) كلمه سی مفعول اول اولمق ایدی لكن مقامك اهمیتی تقدیمی اقتضا ایلدی (نحو) ظرفدر جهت معناسنه (يمنى) غیر منصرفدر (حبلى) كبی نحوك مضاف الیهدر (وبعضا) معطوفدر (وبعض الناس) تقدیرنده در (ظهر) ظهره (والشمال) شماله تقدیرلرنده در

– مفهوم نظم مذكور –

بعد البعث هر كسك خیر وشرینی حاوی اولان دفتر اعمالی ایام حیاتنده قید وتحریره مأمور ومؤكل اولان (كرام كاتبين) نام ملكلر ثبت ایلرلر بو دفترلر مؤمن ایسه صاغ طرفندن وكافر ایسه ارقه وصول طرفندن ویرلمسی حق وواقع وبویله جه اعتقاد

ایلمك هر مسلمه لازمدر

٦٠ وحق وزن اعمال وجری * علی متن الصراط بلا اهتبال

- تحلیل -

(وحق) خبر مقدم (وزن) مبتدای مؤخردر (اعمال) مضاف الیهدر تنوینی مضاف الیهدن عوضدر (اعمال العباد) تقدیرنده در (وجری) مبتدادر خبری مقدر حقدر جملهسی معطوفدر (علی) (جری) کلمهسنه متعلقدر (متن) ظهر معناسنه در (بلا اهتبال) کلمهسنده (جری) یاخود خبر مقدری (حق کلمهسنه متعلقدر جار ومجرور حال موقعنده در یاخود (جری) کلمهسنك خبریدر (اهتبال) کذب معناسنه در

- مفهوم نظم مذکور -

عرصهٔ حشرده هرکسك خیر وشر عملری وزن اولنمق

حقدر کذلك جمله عبادك جهنم اوزره ممدود اولان صراط اوزرندن مرورلری حق وواقعدر . معلوم اوله - عرصهٔ حشرده اعمالرك میزان عدالتله وزن اولنمسی وجهنم اوزرینه ممدود اولان جسر عظیمدن کافهٔ عبادك مرور ایلمسی اصول وعقاید دینیه مزدن اولمغله بویله جه اعتقاد ایلمك هر مسلمه واجبدر

٦١ ومرجو شفاعة اهل خیر * لاصحاب الكبائر كالجبال

- تحلیل -

(مرجو) مقدم خبر اولوب رجادن اسم مفعولدر (شفاعة) مؤخر مبتدادر (اهل) مضاف الیهدر واضافت مصدرك فاعلنه اضافتی قبیلندندر

- مفهوم بیت مذکور -

انبیاء ، واولیاء ، وعلما ، وصلحا ، کبی اخیار روز

قیامتده طاغلر کبی کناه صاحبلرینه شفاعت ایدوب مستحق
اولدقلری عذاب وعقابدن تخلیصه وسیله وسبب
اولهجقلردر

٦٢ وذو الایمان لا یبقی مقیما * بشوم الذنب فی دار اشتعال

- تحلیل -

(ذو الایمان) مبتدا اولوب (لا یبقی) جملهسی خبردر
(مقیما) لا یبقی کلمهسنک ضمیر فاعلندن حالدر (بشوم
الذنب) کلمهسنده با سببیهدر (شوم الذنب) بایله مجرور
لا یبقی فعلنک مفعول به غیر صریحیدر (فی دار) مفعول
فیهدر (اشتعال) آتش یالکنلنق معناسنهدر (شوم) سعادتک
ضدیدر - که اوغورسزلق تعبیر اولنورو (دار اشتعال)
دن مراد جهنمدر بعض نسخهده غین معجمه ایله ثبت اولنمش
ایسهده مهملدر

- مفهوم بیت مذکور -

بیوک کناه ایشلیان اهل ایمان توبهسز اولهرق فوت
اولوب شآمت عصیانی سببیله جهنمه داخل اولسه کفار کبی
مؤبداً قالیوب لامحاله خروج وجنته داخل اولهجقدر

٦٣ وما المقتول مقطوعاً علیه * سوی ذا عند اصحاب الضلال

- تحلیل -

(ما) نافیه اولوب (المقتول) اسم مرفوعیدر (مقطوعاً علیه)
خبریدر نائب فاعلی اجله راجع ضمیر اولوب (علیه) مفعول
به غیر صریحیدر (سوی ذا) مبتدادر (ذا) مقطوعیته
اشارتدر

- مفهوم بیت مذکور -

مقتول اولان میتک اجلی مقطع دکلدر یعنی قتل
اولنمسده اول زمانده فوت اولوب اولمیهجغی مقطوع
دکلدر

٦٤ لقد البست للتوحيد نظماً * بديع الشكل كالسحر الحلال

- تحليل -

(لقد) لامی قسم محذوفه جوابدر (والله لقد البست) تقدیرنده‌در (قد) تحقیقیه در (البست) کلمه‌سی الباسدن ماضیٔ متکلم اولوب (للتوحید) کلمه‌سی مفعول اولیدر (لام) زائده در (نظماً) مفعول ثانیسی اولوب منظوم معناسنه‌در (بدیع الشکل) (نظما) نك صفتیدر بدیع صفت اولمغله اضافتی لفظیه اولوب انفصال حکمنده اولمغین نکره‌یه صفت واقع اولمشدر. (کالسحر) صفت بعد الصفتدر (الحلال) سحرك صفتیدر

- مفهوم بیت مذکور -

ناظم مرحوم اشبو منظومهٔ غراسنی مدح مقامنده یوررلر - که جناب حقك وحدانیتنی بیان ایدن اشبو

توحیده شکل وهیئتی بدیع وزیبا وسحر حلال آسا دلربا - خلعت نظمٔ الباسیله تزیین وترصیع ایلدم

٦٥ یسلی القلب کالبشری بروح * ویحیی الروح کالماء الزلال

- تحلیل -

(یسلی) کلمه‌سی تسلیه‌دن فعل مضارع اولوب فاعل ضمیری نظمه راجعدر (القلب) مفعولیدر جمله‌سی نظما کلمه‌سنه صفت بعد صفتدر یاخود مبتدای محذوفه خبردر (هو یسلی) تقدیرنده‌در (کالبشری)(یسلی) یه متعلق اولوب (بشری) کلمه‌سی بشارت معناسنه مصدر در (رجعی) رجعت معناسنه مصدر اولدیغی کبی (بروح) ده کی با (بشری) یه متعلقدر (روح) فتح را ایله راحت معناسنه در (یحیی) احیادن فعل مستقبلدر خبری نظمه راجعدر (الروح) ضم را ایله مفعولیدر (کالماء) یحیی‌یه متعلقدر (الزلال) صفتیدر

– مفهوم بيت مذكور –

اشبو منظومهٔ غرا – قلوب اهل ايمانى مژدهٔ عظيمه
كبى ايراث طرب وراحتله متسلى ومنبسط ايدوب آب
زلال كبى روحك حيات ابديه‌سنه وسيله اولور

٦٦ فخوضوا فيه حفظاً واعتقاداً * تنالوا اجنس اصناف المنال

– تحليل –

(فخوضوا) ده‌كى فا جزائيه در خوضوا خوض
لفظندن فعل امردر (خوض) شروع معناسنه در
جمله‌سى شرط محذوفه جزادر (اذا علمتم ان المنظوم
يحيى القلوب فاشرعوا فيه) تقديرنده‌در (حفظاً واعتقاداً)
تميزدرلر ياخود (حافظين معتقدين) تأويليله حالدرلر
(تنالوا) جواب امرده واقع اولمغله مجزومدر (نال)
عطا معناسنه‌در (اصنافك) (مناله) اضافتى (خاتم

فضة) قبيلندندر (جنس) تعبيرنده مبالغه اولديغى
ظاهردر زيرا توحيد وايمان جملهٔ عطاياى الهيه‌يه وسيله‌در

– مفهوم بيت مذكور –

اشبو منظومهٔ غرانك مطالعه‌سيله اكتفا ايتميوب بلكه
ازبر ايتمكه واعتقاد ايتمكه همت ايده‌سكز – كه انواع الطاف
ربانى واصناف اعطاف صمدانيه‌يه نائل اوله‌سكز

٦٧ وكونوا عون هذا العبد دهراً * بذكر الخير فى حال ابتهال

– تحليل –

(كونوا) كون كلمه‌سندن فعل امردر ضمير اسم
مرفوعيدر (عون هذا العبد) خبر منصوبيدر (هذا)
مضاف اليهيدر (عبد) (هذا) نك صفتيدر (عون) معين
معناسنه‌در عبددن مراد نفس ناظمدر (دهرا) ظرفيت
اوزره منصوبدر (دهر) معرف اولور ايسه ابد ومدت

العمر معناسنه ومنكر اولور ایسه زماندن بر قطعه یه اطلاق اولنور (بذكر الخير) (عون) كلمه سنه متعلقدر (فی حال) كلمه سی ذكره متعلقدر (ابتهال) تضرع معناسنه در تنوین مضاف الیهدن عوض اولمغله (فی حال ابتهالكم) سبكنده در

– مفهوم بیت مذكور –

دركاه الهی یه حضور و خضوع ایله متوجه اولدیغكز وقتلرده اشبو منظومه نك ناظمی اولان بو عبد ضعیفه ، ذكر خیر و دعا و استغفار ایله اعانت ایلیه سكز

٦٨ لعل الله یعفوه بفضل * و یعطیه السعادة فی المآل

– تحلیل –

(لعل) حرف توقع و ترجیدر لفظۀ جلاله اسم منصوبی

و (یعفوه) جمله سی دخی خبر مرفوعیدر (بفضل) (یعفو) كلمه سنه متعلقدر (بفضله) تقدیرنده در زیرا عفو و غفران فضل و احساندر (و یعطی) كلمه سی اعطادن فعل مستقبلدر فاعل ضمیری مستتر الهه راجعدر ضمیر بارز مفعول اولیدر (السعادة) مفعول ثانیسیدر (فی المآل) یعطی یاخود سعادته متعلقدر (مآل) اولدن اسم مكاندر مرجع معناسنه كه مراد آخرتدر

– مفهوم بیت مذكور –

مرجو و مسؤلدر – كه دعای خیریكز بركاتیله حق جل و علا حضرتلری بو عبد حقیرك سیئاتنی فضل كرمیله عفو ایدوب آنده فوز عظیم اولان دیدار شریفلریله مظهر سعادت ابدی ایلیه

٦٩ و انی الدهر ادعو كنه وسعی * لمن بالخیر یوماً قد دعالی

– تحلیل –

بعض نسخه ده (وانى الحق ادعوا) واقع اولمشدر لكن نسخهٔ
اولى بوماقبله سيله ارجحدر (ان) حروف مشبهه بالفعلدندر
ضمير متكلم متصل محل نصبده اسميدر (الدهر) ظرف منصوبدر
عاملى مؤخر (ادعو) كلمه سيدر

(ادعو) مستقبل متكلمدر فاعلى مضمر (انا) در جمله سى (ان)
كلمه سنك محل رفعده خبريدر (كنه وسعى) نزع خافضله
منصوبدر (بكنه وسعى) تقديرنده در (وسع) ياء متكلمه
مضافدر (كنه) غايت و (وسع) طاقت معناسنده در
(لمن) نك لامى ادعو كلمه سنه متعلقدر (من) اسم موصولدر
(قد دعالى) جمله سى صله سيدر ضمير فاعلى اسم موصوله
راجعدر (بالخير) ادعو كلمه سنه متعلقدر اهتمام ايچون
تقديم اولندى عاملى (دعا) كلمه سيدر (لى) كلمه سيدخى دعا يه
متعلقدر موصول صله سيله محل جرده در

– مفهوم بيت مذكور –

بركمسنه بنم ايچون بر وقت دعاء خيرده بولنور ايسه
بن دخى مدت عمرمده نهايت قدرتمى انك خيردعاسنده افراغ
ايدرم

مم
م

[illegible]

تقدیم ۱۷ / ۱۲۲۲ [illegible]

[illegible]